

INDEX POLITICKÉHO RIZIKA ZEMÍ SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE A VYBRANÝCH ZEMÍ SKUPINY PARTNERSTVÍ PRO MÍR¹

Abstract:

The paper deals with the assessment of political risk in the selected North Atlantic Treaty Organization (NATO) member countries and the countries in the Partnership for Peace (PfP). Data were obtained from the set of variables published in the International Country Risk Guide. The variables are as it follows: Military in Politics, Democratic Accountability, Internal Conflict, External Conflict, Ethnic Tensions, Government Stability, Bureaucratic Duality, Investment Profile, Law and Order and Corruption. The assessment is primarily focused on comparing the situation in traditional NATO member countries with the situation in Albania and Croatia.

ÚVOD

Washingtonská smlouva [2] jako základní dokument Severoatlantické aliance zavazuje smluvní strany této smlouvy hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu. Index politické stability jako ukazatel kvality demokracie a kvality správy v jednotlivých zemích sledovaný v rámci šetření [1] umožňuje srovnání vybraných zemí dle definovaných proměnných charakterizujících politickou stabilitu jako nezbytnou podmínku vstupu zemí do Severoatlantické aliance. Hodnocení politické stability a jejich dílčích složek je založeno na principu hodnocení politického rizika publikovaného Political Risk Service Group [3]. Dílčí proměnné faktorů indexu politického rizika tak prezentují informace o potenciálních hrozbách vojenského napadení sledovaných zemích, prosazování ekonomických svobod či dodržování lidských práv a zákonů, což tvoří nedílnou součást podmínek demokratického vývoje zemí Severoatlantické aliance.

Cílem příspěvku je srovnání indexu politického rizika a jeho dílčích proměnných u členských zemí² Severoatlantické aliance a skupiny zemí Partnerství pro mír, zejména tedy jejich srovnání s novými členskými zeměmi Severoatlantické aliance Albánie a Chorvatskem. Nosnou hypotézou příspěvku je myšlenka, že země spolupracující se zeměmi Severoatlantické aliance v projektu Partnerství pro mír a z nich vybrané nové členské země vykazují v empirických šetřeních obdobných hodnot indexu politického rizika. Kvalita demokracie a správy by tak u těchto vybraných zemí měla vykazovat spíše konvergenční tendence ve srovnání s hodnotami členských zemí Severoatlantické aliance. Novými členskými zeměmi jsou v textu myšleny Albánie a Chorvatsko, se kterými byly zahájeny přístupové rozhovory po summitu NATO v Bukurešti a které se dnem 1.4. 2009 staly právoplatnými členy Severoatlantické aliance.

¹ S podporou specifického výzkumu SV09-FEM-K102-01-FLA

² Uvažován počet zemí před 1.4. 2009

1 ZDROJE DAT A JEJICH CHARAKTERISTIKA

Výsledky expertního šetření Political Risk Service [3] prezentované Světovou bankou [1] poskytují informace o dílčích faktorech indexu politického rizika (Faktor kvality demokracie, Faktor politické stability a absence násilí, Faktor efektivity vlády, Faktor regulačního zatížení, Faktor práva, Faktor korupce) charakterizujícího demokratickou odpovědnost, funkci armády v politice, potenciální riziko vnitřního konfliktu, potenciální riziko vnějšího konfliktu, etnické napětí, stabilitu vlády, kvalitu byrokracie, právo a pořádek, investiční profil a korupci u vybraných zemí.

Faktor kvality demokracie (F1) charakterizuje zapojení armády do politiky, které je vnímáno jako zapojení snižující demokratickou zodpovědnost. Ukazatel demokratické odpovědnosti sleduje odpovědnost vlády vůči voličům a možné způsoby změn vlád vzhledem k možnému riziku použití nedemokratických metod k dosažení těchto změn. V demokratických zemích neodpovědná vláda v případě předčasného skončení jejího mandátu odstoupí mírově, v nedemokratických zemích pak i násilně [3, 7].

Faktor politické stability a absence násilí (F2) hodnotí obranné i útočné riziko vnějšího konfliktu. Zahrnuje tak škálu počínající nenásilným externím tlakem a konče ozbrojenými hrozbami a válkou. Riziko vnitřního konfliktu hodnotí politické násilí v zemi a jeho dopad na vládu země. Zahrnuje ukazatele občanské války, terorismu a občanských nepokojů. Etnické napětí se měří stupněm napětí v rámci národnostních a rasových menšin. Proměnná stabilita vlády měří schopnost vlády plnit volební program a schopnost vládnout po celé volební období [3].

Faktor efektivity vlády (F3) hodnotí kvalitu demokracie na základě požadavku kvalitního fungování demokracie nezávisle na změně politických preferencích a změně vlády [3, 6].

Faktor regulačního zatížení (F4) podává informace o potenciálních rizicích vyvlastnění, repatriace zisků a zpoždění plateb [7].

Faktor práva (F5) sleduje dílčí charakteristiky práva a pořádku. Přičemž právem se rozumí síla a nestrannost právního systému, pořádkem pak hodnocení dodržování zákonů občany [3, 7].

Faktor korupce (F6) hodnotí existence korupce v dané zemi, která je chápaná je podnět způsobující vnitřní politickou nestabilitu [7].

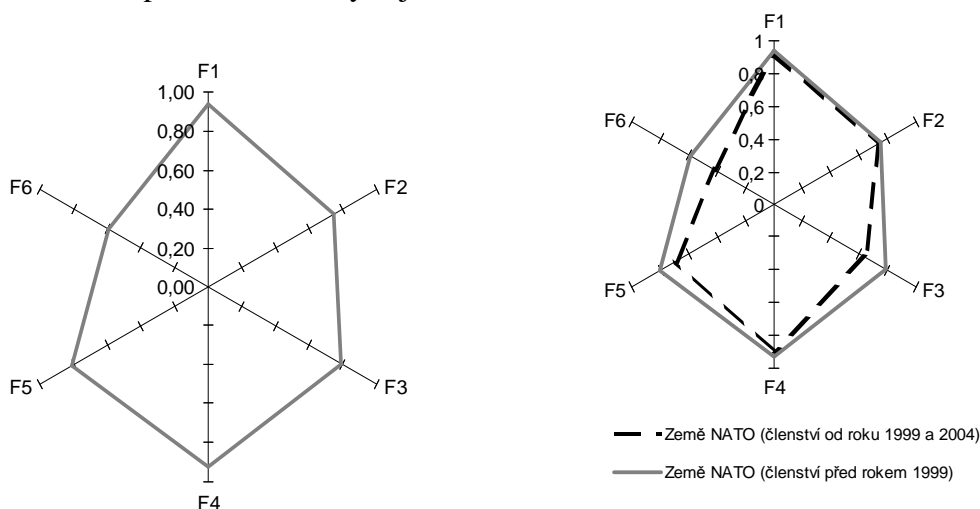
Sledované faktory (F1-F6) nabývají standardizovaných hodnot v intervalu od 0 (nejhorší výsledek) do +1 (nejlepší výsledek), tedy vyšší hodnota je interpretována jako lepší výsledek. Sledováním dílčích ukazatelů politického rizika tak získáváme informace o zemích o kvalitě demokracie v nich, o kvalitě právního řádu, o formě vlády a rizicích vnitřního a vnějšího konfliktu. Zejména tedy Faktor politické stability a absence násilí umožňuje jednotlivá rizika možných konfliktů u sledovaných zemí porovnat a v čase analyzovat jejich vývoj na pozadí geopolitického bezpečnostního vývoje odrážejícího vliv mezinárodního terorismu a probíhajících válečných konfliktů.

2 HODNOCENÍ POLITICKÉHO RIZIKA ZEMÍ SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE

Index politického rizika měřený prostřednictvím průměrných hodnot faktorů politického rizika 26³ členských zemí Severoatlantické aliance graficky zobrazuje obrázek č. 1. Nejvyšší průměrné hodnoty zemí Severoatlantické aliance pozorujeme v případě Faktoru kvality demokracie (F1) reprezentujícího vliv zapojení armády do politiky a politickou odpovědnost a Faktoru regulačního zatížení (F4) identifikujících nízké potenciální politické riziko. Nejnižší průměrné hodnoty pozorujeme u Faktoru korupce (F6).

Srovnání průměrných hodnot faktorů politického rizika „tradičních“⁴ zemí aliance (země přijaté do NATO před rokem 1999) a „nových“⁵ zemí aliance (země přijaté do aliance v roce 1999 a později) pozorujeme na obrázku č. 2. Porovnáním ploch zobrazených tvarů můžeme z obrázku sledovat rozdíly jednotlivých faktorů politického rizika u sledovaných skupin zemí.

U všech faktorů pozorujeme vyšší průměrné hodnoty tradičních zemí aliance, které tak dlouhodobě směřují k nižšímu potenciálnímu riziku sledovaných faktorů. Výhody plynoucí z členství v Severoatlantické alianci uvedené v [4], tak mohou vést ke snížení bezpečnostního rizika [4], jehož dílčí složky dle klasifikace bezpečnostního rizika jsou v kvantifikované podobě obsaženy zejména u Faktoru 1 a Faktoru 2.

Obrázek 1 Průměrné hodnoty faktorů politické rizika zemí NATO

Obrázek 2 Průměrné hodnoty faktorů politického rizika

Nejvyšší rozdíly u sledovaných faktorů indexu politického rizika mezi skupinami zemí NATO pozorujeme v případě Faktoru efektivity vlády F3 a zejména Faktoru korupce F6. Obdobné závěry o rozdílném vývoji korupce tradičních zemí aliance a nových členů je možno alternativně pozorovat i užitím indexu vnímání korupce CPI a sledováním sestaveného pořadí zemí [5].

³ Uvažován počet zemí před 1.4. 2009

⁴ Belgie, Dánsko, Francie, Island, Itálie, Kanada, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, USA, Velká Británie, Německo, Řecko, Turecko, Španělsko,

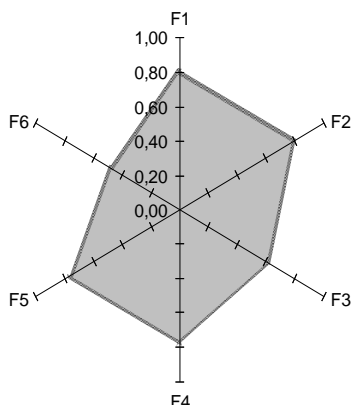
⁵ Bulharsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Česká republika, Maďarsko, Polsko

3 HODNOCENÍ POLITICKÉHO RIZIKA SKUPINY VYBRANÝCH ZEMÍ PARTNERSTVÍ PRO MÍR

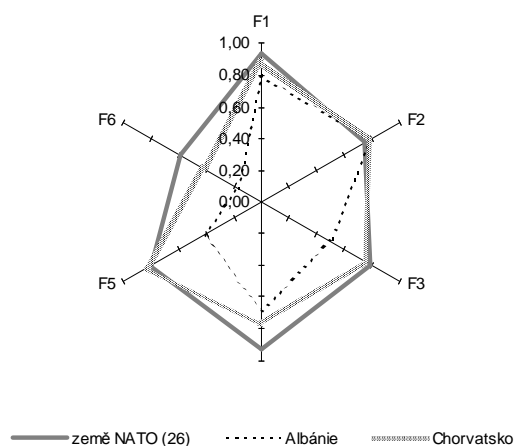
Projekt Partnerství pro mír založený v roce 1994 sdružuje země s cílem vybudovat hlubší spolupráci mezi nečlenskými zeměmi a státy Severoatlantické aliance. Vybraní účastníci tohoto uskupení se mohou na základě další hlubší spolupráce a zapojením do akčního plánu členství MAP stát potenciálními členskými zeměmi Severoatlantické aliance v případě jejího dalšího rozšíření. Do projektu Partnerství pro mír je zapojeno 34 zemí, z toho 24⁶ zemí mimo Severoatlantickou alianci. Vzhledem k chybějícím datům v případě Makedonie a Gruzie budou v další analýze tyto země vynechány.

Na obrázku č. 3 pozorujeme průměrné hodnoty faktorů politického rizika zemí PfP. Srovnáním s průměrnými hodnotami zemí Severoatlantické aliance (obrázek č. 1) pozorujeme u Faktoru politické stability a absence násilí (F2) hodnotící obranné a útočné riziko vnějšího konfliktu, nižší riziko u zemí PfP než v případě zemí Severoatlantické aliance. Na první pohled překvapivé zjištění má své zdůvodnění zejména ve složení skupiny PfP a ve zjišťované průměrné hodnotě. Průměrné hodnoty faktorů politického rizika jsou ovlivněny zapojením „neutrálních“ zemí (Švýcarsko, Rakousko, Finsko) do projektu PfP, jejichž nízké riziko (vyšší hodnoty) zvyšují vypočtený průměr sledovaných faktorů. Vzorek těchto zemí se tak jeví nepřilíš vhodný pro vzájemnou komparaci a v další části textu tak pozornost bude zaměřena na nové členské země Severoatlantické aliance, tedy na Albánii a Chorvatsko.

Srovnání Albánie a Chorvatska s 26 zeměmi Severoatlantické aliance popisuje obrázek č. 4. S obrázku jsou patrné významné rozdíly hodnot faktorů politického rizika mezi oběma zeměmi tedy Chorvatskem a Albánií, tak i v případě srovnání se zeměmi NATO. Zejména tedy v případě Albánie pozorujeme výrazné rozdíly u většiny sledovaných faktorů. Pozice Chorvatska je tak vzhledem k faktorům charakterizujícím index politického rizika odrážející kvalitu demokracie a správy srovnatelná se zeměmi Severoatlantické aliance. V případě Albánie však byly identifikovány rozdíly, které jsou nejvíce patrné v případě faktoru F6 tedy Faktoru korupce, který vykazuje nízké hodnoty a tedy i vysokou míru korupce v zemi.

Obrázek 3 Průměrné hodnoty faktorů politického rizika zemí PfP

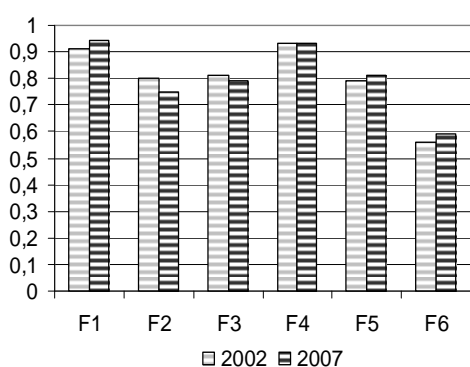

Obrázek 4 Průměrné hodnoty faktorů politického rizika zemí NATO, Albánie, Chorvatsko

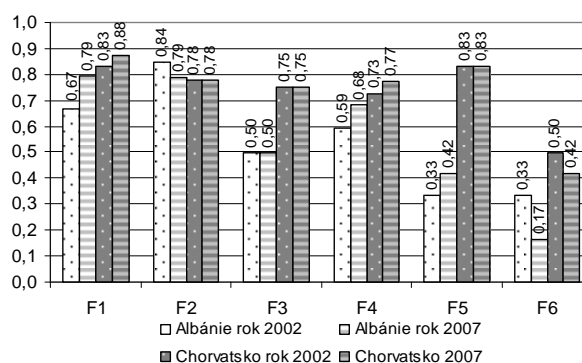
⁶ Uvažován počet zemí před 1.4. 2009 (Albánie, Arménie, Rakousko, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Finsko, Gruzie, Irsko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Malta, Moldavsko, Černá Hora, Rusko, Srbsko, Švédsko, Švýcarsko, Tádžikistán, Makedonie, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán).

4 SROVNÁNÍ HODNOT FAKTORŮ POLITICKÉHO RIZIKA A JEJICH VÝVOJ

Z předcházejícího odstavce je patrný rozdíl mezi průměrnými hodnotami faktorů politického rizika tradičních zemí Severoatlantické aliance a nových členů tedy Albánie a Chorvatska. Analyzovaná data charakterizující vybrané země dle indexu politického rizika získaná z [3], poskytují kromě aktuálních hodnot i informace o vývoji dílčích ukazatelů v podobě krátkodobých časových řad. Pro bližší analýzu použijeme výsledek srovnání průměrné hodnoty faktorů politického rizika zemí Severoatlantické aliance znázorněné na obrázku č. 5. Porovnáním průměrných hodnot roku 2002 a aktuálních z roku 2007 pozorujeme u většiny faktorů růst sledovaných hodnot, tedy snížení možného rizika.

Obrázek 5 Srovnání průměrných hodnot faktorů rizika politického rizika zemí NATO mezi roky 2002 a 2007

Obrázek 6 Srovnání hodnot faktorů politického rizika Albánie a Chorvatska mezi roky 2002 a 2007

V případě faktoru Politické stability a absence násilí (F2) pozorujeme pokles průměrné hodnoty faktoru, jehož dílčími složkami jsou mimo jiné potenciální rizika vnějšího a vnitřního konfliktu či mezinárodního terorismu. Srovnání vybraných roků není náhodné, graf tak demonstruje zvýšené riziko charakterizované Faktorem 2 v období po teroristických útocích na Spojené státy a následnými ozbrojenými reakcemi zemí Severoatlantické aliance.

Obdobné závěry pozorujeme i na obrázku č. 6 popisující vývoj dílčích ukazatelů indexu politického rizika zemí Albánie a Chorvatska mezi roky 2002 a 2007. Pokles hodnot signalizující „vyšší riziko“ je patrný pouze u faktoru Politické stability a absence násilí (F2) a Faktoru korupce F6. Nízké hodnoty tohoto faktoru tak značí zejména v případě Albánie vyšší míru korupce v zemi, což představuje možnou hrozbu z hlediska dalšího demokratického vývoje této země. Obdobné závěry o nebezpečnosti korupčního prostředí v této zemi můžeme pozorovat i z výsledků šetření indexu vnímání korupce [5].

ZÁVĚR

Príspevek predstavuje výsledek srovnání hodnot indexu politického rizika skupin zemí Severoatlantické aliance a nečlenských zemí projektu spolupráce Partnerství pro mír, zejména však Albánie a Chorvatska, jakožto nových členských zemí Severoatlantické aliance. Index politického rizika jako výsledek expertního šetření Political Risk Service

Group [3] prezentuje informace o potenciálních hrozbách vojenského napadení sledovaných zemí, o hrozbách mezinárodního terorismu, o prosazování ekonomických svobod, dodržování lidských práv a zákonů ve sledovaných zemích, což tvoří nedílnou součást podmínek demokratického vývoje zemí Severoatlantické aliance a možných kandidátských zemí. Hodnoty faktorů politického rizika nabývají standardizovaných hodnot na škále od 0 do +1, přičemž vyšší hodnota je interpretována jako lepší výsledek. Srovnání 26 zemí Severoatlantické aliance s novými členskými zeměmi Albánie a Chorvatskem prokázalo existenci významných rozdílů u všech sledovaných faktorů politického rizika. Nejvyšší zjištěné rozdíly jsou patrné zejména u Faktoru korupce, charakterizujícího korupční prostředí u sledovaných zemí. Dobře patrný je i rozdíl u jednotlivých faktorů mezi oběma novými členy Severoatlantické aliance, kdy Chorvatsko dosahuje vyšších hodnot u všech faktorů. Obdobný závěr hovořící ve prospěch Chorvatska pozorujeme i při použití alternativních ukazatelů, hodnotících bezpečnost v jednotlivých zemích jako např. Global Peace Index [6].

Srovnáním krátkodobého vývoje průměrných hodnot faktorů politického rizika u vybraných zemí mezi počátečním rokem 2002 a aktuálních hodnot roku 2007 bylo zjištěno vyšší riziko u zemí Severoatlantické aliance u Faktoru politické stability a absence násilí prezentujícího možná rizika případného vojenského napadení a hrozby mezinárodního terorismu. Možnou příčinu zvýšeného rizika projevujícího se nižší hodnotou Faktoru politické stability a absence násilí zemí Severoatlantické aliance je možno spatřovat v dalším bezpečnostně politickém vývoji po teroristických útocích na Spojené státy a zapojením armád Severoatlantické aliance do následných ozbrojených konfliktů. Ze všech sledovaných zemí Severoatlantické aliance a zemí začleněných v projektu Partnerství pro mír se nejnižší politické riziko prokázalo v případě Finska, které v rámci své bezpečnostní politiky dlouhodobě prosazuje svoji politiku nezáúčastnosti a neutrality.

LITERATURA

- [1] Kaufmann, D., Kraay, A., Mastruzzi, M.: Governance Matters IV: Governance Indicators for 1996-2004. Washington, D.C., World Bank 2005 (Working Paper No. 3630)
- [2] NATO: The North Atlantic Treaty. <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>
- [3] PRS Group: International Country Risk Guide. <http://www.info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/PRS>.
- [4] Šefčík, V.: Ekonomika a obrana státu. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 1999, 203 s.
- [5] Transparency International – Česká republika, o.p.s. <http://www.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=2980>
- [6] Vision of Humanity. <http://www.visionofhumanity.org/gpi/results/rankings.php>
- [7] Žák, M.: Kvalita správy: hodnocení a měření. Working Paper CES VŠEM 13. Praha: CES VŠEM, 2005.